

Najaarstrek Buizerd via Denemarken

› Emmanuel Desmet

Eén van de meest fascinerende episodes tijdens het najaar is voor elke landtrekteller de doortrekkende Buizerd *Buteo buteo*. Als oktober eraan komt, dromen we van aanzwellende bellen, thermiekende zuilen en afzeilende stippen. Vaak kabbelt de najaarstrek voorbij zonder noemenswaardige goede buizerdtrek over Vlaanderen, maar af en toe is het buizerdkermis. Dat de weersfactoren daarbij een grote rol spelen, is eerder uitgebreid aan bod gekomen in Natuur.oriolus (Feryn 2003, Peeters 2007, Desmet & Faveyts 2009, Leysen & Desmet 2011). Soms lijkt er gewoon “geen aanvoer” vanuit Noord-Europa, meer bepaald uit Falsterbo. Maar klopt dit wel?

Dit artikel gaat dieper in op onze beeldvorming rond doortrekpatronen van Buizerds uit Scandinavië: waar komen Buizerds die Vlaanderen passeren vandaan, welke trekroutes volgen zij, via welke kanalen volgen wij hun trekverloop en baseren wij ons wel op de juiste gegevens om buizerdtrek te voorspellen?

› Trek van Buizerds *Buteo buteo* en Rode Wouwen *Milvus milvus* over Falsterbo (Zw). 12 oktober 2010 (Foto Axel Mortensen)

Als een buizerdje uit een doosje?

Op 14, 15 en in mindere mate ook op 16 oktober 2011 beleefden we in Vlaanderen fantastische roofvogeltrek waarbij vooral het aantal doortrekkende Buizerds uitzonderlijk kan genoemd worden. Over alle Vlaamse telposten samen werden maar liefst 7.220 doortrekkende Buizerds waargenomen. Het 12 jaar oude Belgische dagrecord voor Buizerd op één telpost (17 oktober 1999, 573 ex., Ravels(A)) werd verpulverd en staat sinds zaterdag 15 oktober '11 met 644 ex. op naam van telpost Maatheide Kristallijn (Lommel, L).

En dat was niet het enige Belgische roofvogelrecord dat sneuvelde (zie Clements elders in dit nummer).

Dankzij de website www.trektellen.nl kunnen we de zichtbare najaarstrek op de voet volgen. In Baccum Lingen, niet zo ver van de Nederlandse grens, telde men op 12 en 13 oktober 2011 1.249 Buizerds. Daaruit bleek dat er vanuit Noord-Duitsland een aanzienlijke golf roofvogels op komst was. Met een wind uit oostelijke richting weet iedere trekteller uit de Lage Landen dat het dan ook hier raak kan zijn. Maar eerder al in datzelfde najaar hadden vogelkijkers in Vlaanderen en Nederland met bijzondere aandacht de dagelijkse trekteltabellen van Falsterbo gevolgd: het dagrecord Sperwer *Accipiter nisus* was op 16 september 2011 al scherper gesteld op maar liefst 3.615 doortrekkers. De Sperwerstroom bleef dagelijks

doorgaan met een tweede piek van 1.192 ex. op 8 oktober 2011. Dat leverde voor 2011 een najaarstotaal op van 38.127 ex. (tegenover een langjarig gemiddelde van 18.206 ex.). Ook andere roofvogels trokken in goede tot uitzonderlijke aantallen door in Falsterbo: Wespendif *Pernis apivorus*, Zwarte Wouw *Milvus migrans*, Rode Wouw, Zeearend *Haliaeetus albicilla*, Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus*, Steppenkiekendief *Circus macrourus*, Ruigpootbuizerd *Buteo lagopus*, Slechtvalk *Falco peregrinus*, Torenvalk *Falco tinnunculus* en Smelleken *Falco columbarius*.

Gezien de oostelijke winden over West-Europa begin oktober gaf dat over Vlaanderen een opmerkelijke najaarstrek van roofvogels (zie Clements 2012 elders in dit nummer). Toch is er in al dat roofvogelgeweld vanuit Falsterbo één buitenbeentje nl. de Buizerd. Dit was de enige roofvogelsoort die in 2011 in Falsterbo juist bijzonder zwak scoorde: 9.506 ex. tegenover een langjarig gemiddelde van 14.207 ex. en een topaantal in 2010 van 23.512 ex. Bij de oorzaken voor de goede najaarstrek voor roofvogels (én uilen) van 2011 verwijst men naar de sneeuwrijke winter van 2010-2011 met uitstekende condities voor lemmingen en woelmuizen (Vansteelandt et al. 2011). Dan zou je kunnen veronderstellen dat de Buizerd met zijn voorkeur voor knaagdieren toch ook een goed broedjaar achter de rug zou hebben, wat grotere aantallen zou moeten opleveren in Falsterbo. Dat bleek tegen te vallen. De "topdagen" waren amper die naam waardig met op 13 oktober 2011 een voor Falsterbo-normen schamele 2.322 ex. en op 14 oktober 2011 1614 ex.

In schril contrast daarmee werden op de Vlaamse telposten alleen al op 15 oktober 2011 7.220 Buizerds geteld (met allicht ook dubbeltellingen). Zeker als je daarbij nog eens rekent dat nog geen 25% van de uit Scandinavië doorgetrokken Buizerds effectief minstens tot in Vlaanderen doortrekt (Strandberg et al. 2009) is dat onverklaarbaar veel. Bovendien zouden die Zweedse vogels ongelooflijk snel moeten opgeschoven zijn, iets wat niet klopt met het weerbeeld: in Zuid-Zweden waaide de wind de eerste en tweede decade van oktober uit westelijke richting. Vogels die in Falsterbo overstaken, kregen geen rugwind om het trekverloop in een hogere versnelling te kunnen brengen. In Vlaanderen stond er op de topdagen 14 en 15 oktober een zwakke O- tot ZO-wind, geen strakke O- tot NO-er die Buizerds soms in twee dagen vanuit Falsterbo tot in België kan brengen (Peeters 2007). Waar kwam die massa Buizerds plots vandaan?

Om het antwoord te vinden op die vraag werd gebruik gemaakt van alle mogelijke informatiebronnen die voorhanden zijn, in de eerste plaats literatuur. Deense vogelsites werden uitgespit en Deense vogelkijkers via hun forum om raad gevraagd. Beetje bij beetje werden de puzzelstukjes zo bij elkaar gezocht.

Een kink in de kabel bij het trekvoorspellingsmodel

Sinds de intrede van het internet, heeft trektellen een extra dimensie gekregen: met een simpele klik op de muisknop weten we welke trekvogels op komst zijn. Trektellen.nl heeft het allemaal mogelijk gemaakt. En veel langer al volgen veel trektellers in de Lage Landen tijdens het najaar met veel belangstelling de internetsite met dagelijkse waarnemingen van trekvogels over Falsterbo (http://www.artportalen.se/birds/inventeringar/falsterbo_str.asp) waar Nils Kjellén e.a. al meer dan drie decennia dagelijks de vogeltrek registreren. De gegevens van deze site vormden lange tijd de enige en gemakkelijk te bereiken bron van informatie op het internet over vogelmigratie vanuit Scandinavië en waren een belangrijke parameter in het voorspellingsmodel voor roofvogeltrek over de Lage Landen (Feryn 2003, Peeters 2007). Maar is de buizerdtrek over Falsterbo wel representatief voor de gehele buizerdtrek uit Fenno-Scandinavië?

In het boek "Wings over Falsterbo" (Karlsson 2004) staan de belangrijkste trekroutes die vogels vanuit Scandinavië volgen op hun tocht naar het zuiden aangegeven (Figuur 1). De grootste stroom gaat

Figuur 1. Concentratie van najaarstrek van vogels in Zuidwest-Zweden. (bron Wings over Falsterbo)

Figure 1. Concentration of autumn migration birds in SW Sweden. (source Wings over Falsterbo)

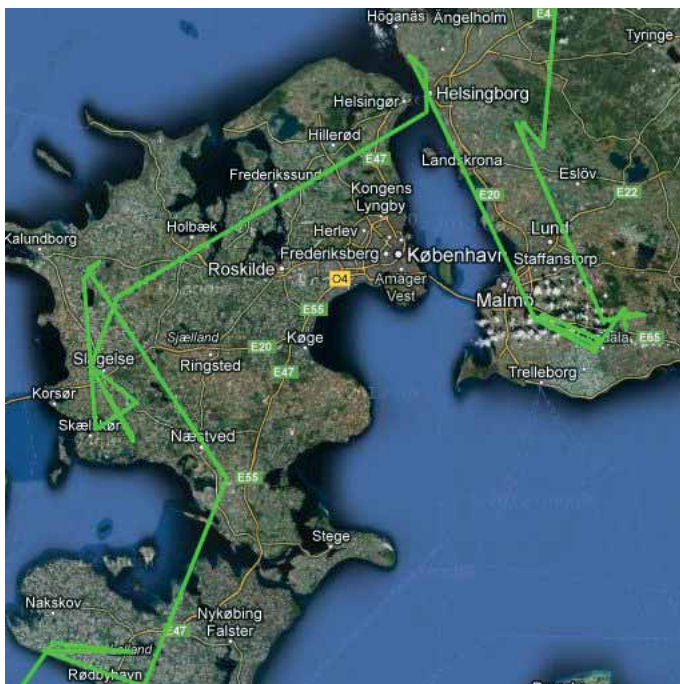
kennelijk over Falsterbo. Vooral voor soorten die laag over de grond tegen de wind in trekken is Falsterbo het punt bij uitstek waar ze Scandinavië verlaten. Ze blijven gewoon zo lang mogelijk het land volgen omdat ze niet graag over zee vliegen en omdat de wind boven land nu eenmaal minder hard waait dan boven zee. Vogels die thermiek nodig hebben, vermijden zo veel mogelijk open zee bij gebrek aan opstijgende warme lucht. Typische thermiekers zoals Buizerds en arenden verkiezen dus de kortste weg over water via een zee-engte. Hoe beter een roofvogel kan vliegen zonder thermiek, hoe minder die factor doorweegt. Sperwers bv. steken zonder problemen laag de zee over. Ook wouwen, kiekendieven en Wespendifieven zijn betere actieve vliegers dan Buizerds. In "Wings over Falsterbo" staat uitgelegd waarom roofvogels die in Falsterbo de oversteek van de Oresundstraat maken nooit louter dankzij thermiek de overkant in Stevns Klint (Denemarken) kunnen halen. Om de 25 km van Falsterbo tot Stevns Klint in zuivere glijvlucht te kunnen overbruggen, zouden Buizerds via thermiek eerst hoogte moeten winnen tot op 1.800 m. Dat gebeurt hier zelden tot nooit. Gedurende de glijvlucht verliezen Buizerds ongeveer één meter hoogte per afgelegde vijftien meter. Zelfs als ze via thermiek boven de Ljungenheide tot op één kilometer zouden geraken (wat ook al heel ongewoon is) moeten ze nog tien kilometer actief vliegen om Denemarken te bereiken.

Voor de oversteek vanuit Zuid-Zweden naar Denemarken via Falsterbo moeten ook thermiektrekkers hun reserves aanspreken. Toch gingen we er vanuit dat ook Buizerds, net zoals andere roofvogels, vooral via Falsterbo Scandinavië verlaten. Dit beeld kan blijven bestaan door het gebrek aan alternatieve up-to-date-informatie van elders in Zweden en Denemarken en door de tot de verbeelding sprekende topdagen in Falsterbo. Maar is dit wel zo? Tijd om nieuwe en oude bronnen dieper uit te spitten.

Satelliet Buzzy

Bij interpretatie van gegevens uit ringonderzoek wordt veelal gemakshalve een rechte lijn getrokken tussen het punt van vangst en hervangst. Uiteraard is dat niet noodzakelijk een betrouwbare weergave van de effectief gevolgde route. Dankzij de moderne technologie kunnen we trekroutes nauwgezet volgen. Dit geeft een beter inzicht in het trekpatroon van Buizerds uit Fenno-Scandinavië. Het onderzoek naar de trekroutes van gezenderde Buizerds doet bij weinigen allicht een belletje rinkelen, maar iedereen herinnert zich zeker het verhaal van Tönn, de gezenderde Bastaardarend *Aquila clanga* uit Estland die in 2011 overzomerde in Zweden en vogelkijkend België een tijdlang in de ban hield bij zijn najaarspassage (zie Collaerts & Vandemeutter elders in dit nummer). Op 16 september '11 verscheen Tönn met duizenden andere roofvogels boven de Ljüngenheide in Falsterbo.

Alhoewel er die dag maar liefst 4262 roofvogels, waaronder Slangenarend *Circaetus gallicus* en Schreeuwarend *Aquila pomarina*, gespot werden in Falsterbo bleek Tönn te kampen met watervrees. Hij bleef nog een tijdje rondhangen in Zuid-Zweden. Ook de andere arenden maakten de oversteek niet via Falsterbo. Via satelliet is mooi te zien hoe Tönn een tijdje de kust van Zuid-Zweden afschuidde (zie <http://birdmap.5dvision.ee>) en pas op 27 september 2011 voor de kortste oversteek van de Oresundstraat tussen Helsingborn en Helsingør koos. Niet alleen Tönn blijkt kieskeurig bij het oversteken van de Baltische Zee. Zo staat op de Zweedse waarnemingsite <http://www.artportalen.se/> bij meldingen van groepen van honderden Buizerds in Falsterbo vaak te lezen "migration attempt" waarmee wordt aangegeven dat de Buizerds boven de Ljüngenheide wel op thermiek zijn gegaan, maar uiteindelijk de oversteek niet hebben gewaagd. Eigen observaties op 24 augustus 2003 illustreerden dit perfect: meer dan 200 Buizerds trokken die namiddag over Ljüngen, maar het gros kwam na een tijdje gewoon teruggewaaid, gaf de doortrekpoging op en verdween landinwaarts. Zweedse vogelkijkers

Figuur 2. De groene lijn toont een deel van de trekroute en omzwervingen van Tönn, de met een satellietzender uitgeruste Bastaardarend *Aquila clanga*, tijdens de najaarstrek in 2011. Merk op dat Tönn vanuit Falsterbo naar NNW vloog om een stuk noordelijker de zee-engte over te steken.

Figure 2. The green line shows part of the migration route and deviations of Tönn, the Greater Spotted Eagle *Aquila clanga*, during the 2011 autumn migration. Notice that from Falsterbo Tönn flew NNW in order to cross the narrows further north.

► Thermiekzuil van Buizerds *Buteo buteo* in Hellebaek (Dk) (Foto Axel Mortensen)

veronderstelden dat ze wachtten op betere condities. In "Wings over Falsterbo" wordt vermeld dat groepjes Buizerds zelfs in noordwestelijke richting, tegen de wind in, de Oresundstraat oversteken. Maar als deze Bastaardarend een kortere weg over zee zoekt, dan mogen we aannemen dat andere thermiekers zoals Buizerds dat ook doen.

Een studie met gezenderde Buizerds uit Zweden lijkt dit te bevestigen. Tussen 2000 en 2005 werden Buizerds vanuit de regio rond het Grimsö Wildlife Research Station (200 km ten westen van Stockholm) van een satellietzender voorzien (Strandberg *et al.* 2007). Van de 15 exemplaren legden er 12 een najaarstrek af (3 juvenielen niet). Sommige trokken slechts tot in Zuid-Zweden, andere tot het zuiden van West-Vlaanderen. Dankzij satellietgegevens kon de trekroute van elk van deze vogels geregistreerd worden. Van de 12 ex. was er maar één die via Falsterbo doortrok. De andere Buizerds kozen bijna allemaal een andere route over de Oresundstraat tussen Zuid-Zweden en het Deense eiland Sjælland. Sjælland is het grootste Deense eiland in de Baltische zee dat dicht bij Zweden ligt.

De missing link: DOF-basen

Ondanks aanwijzingen in de literatuur en de hoger vermelde data van gezenderde roofvogels, bleef het wachten op cijfermateriaal om precies te weten hoe groot het aandeel van de niet-Falsterbo Buizerds was in het geheel van de najaarstrek. Tot een Nederlandse trektelcollega, Adri Clements mij een Deense Vogelwaarnemingsite (www.dofbasen.dk) doorgaf waar gewag werd gemaakt van 16.000 Buizerds die half oktober 2011 over Noord-Sjælland trokken. Dit was een doorbraak in mijn zoektocht. De enorme database van DOF uitpluizen bleek geen sinecure daar de site uitsluitend in het Deens is opgemaakt. Eenzelfde taalprobleem stelde zich op de database van SKOF, de Zweedse waarnemingsite. Maar de energie die in het vertaalwerk kroop, loonde de moeite: het cijfermateriaal voor de najaarstrek van Buizerd bleek gewoon fenomenaal (Figuur 3). Voor wie zelf aan de slag wil gaan op deze website kort een minihandleiding. Klik op "observationer", dan op "observationer i dag"; dan krijg je de ingegeven waarnemingen van de dag te zien. De vogelnamen staan in het Deens met – gelukkig – de wetenschappelijke naam tussen haakjes. Zeldzaamheden staan net als bij www.waarnemingen.be in het rood aangegeven. Om de aantallen van een soort van dat jaar snel op te vragen, klik je op een willekeurige waarneming van die soort, in het geval van Buizerd dus op *Musvåge*. Dan krijg je de buizerdwaarnemingen in chronologische volgorde. Naast de datum vind je een kolom "Antal". Door hierop te klikken krijg je de waarnemingen van Buizerd in oplopende volgorde. Zo krijg je een overzicht van de topdagen, want ook totaalaantallen van Deense trektelposten worden hier ingevoerd (per dag).

Date	Antal	Adfærd	Lokalitet	Observator
2011-10-09	2292	SV	Grønholt	[HBO]
2011-10-09	6730	SV	Skansebakken	[HEP]
2011-10-08	3083	SV	Skansebakken	[HEP]
2011-10-07	4418	SV	Hellebaek orn.Ødet	[HEP]
2011-10-13	3637	T	Sønderskoven	[AMS]
2011-10-09	2219	T	Vestskoven vest for Hør...	[HSC]
2011-10-11	3139	V	Sønderskoven	[DML]
2011-10-04	3111	SV	Hellebaek orn.Ødet	[STS]
2011-10-09	3104	SSV	Fredensborg By	[CPH]
2011-10-09	2910	SV	Helsingør Jystedebævn	[SHI]
2011-10-09	2900	SV	Hellebaek orn.Ødet	[HSC]
2011-09-27	2293	V	Sønderborg - øst for Sønder...	[DML]
2011-10-09	2310	SSV	Himmelsk Gøsegræs	[AWN]
2011-09-16	2360	SV	Skansebakken	[HEP]
2011-10-08	2266	T	Vestskoven vest for Hør...	[HSC]
2011-10-09	2172	T	Bakke Park	[KMH]
2011-10-14	2006	SV	Stevns Klint	[TA]
2011-10-09	1800	S	Hellebaek orn.Ødet	[CPH]
2011-09-27	1663	VWV	Vibæk	[GL]

Figuur 3. Topaantallen Buizerds *Buteo buteo* (*Musvåge*) in Denemarken op één dag per telpost in het najaar van 2011. (Screenshot www.dofbasen.dk)

Figure 3. Highest number of Buzzards *Buteo buteo* in Denmark in one day per count station in the autumn of 2011. (Screenshot www.dofbasen.dk)

Als we de getelde aantallen op topdagen voor Buizerd van het najaar 2011 van Denemarken (Hellebaek en Skansebakken/Grønholt) vergelijken met die van Zweden (Falsterbo) (Tabel 1), dan springt het grote verschil meteen in het oog: veel meer Buizerds kozen op topdagen in het najaar van 2011 een trekroute via Noord-Sjaelland.

Tabel 1. Overzicht van de Buizerdaantallen op topdagen tijdens het najaar van 2011. Een liggend streepje betekent dat er geen gegevens zijn van die dag op die telpost. Een nul betekent dat er wel geteld werd, maar er geen overtrekkende Buizerds werden vastgesteld.

Table 1. Overview of Buzzard numbers on top days in the autumn of 2011. A dash indicates that there is no data on that day for that count station. A zero indicates counting was done but no migrating Buzzards were seen.

Windrichting	Datum	Trekroute via Falsterbo	Trekroute via Noord-Sjaelland	
			Hellebaek	Skansebakken/Grønholt
W	4/10/11	0	3.111	1.020
WZW	7/10/11	0	4.418	-
W -> NW	8/10/11	1.251	312	5.085
NW -> ZW	9/10/11	606	2.900	7.797
W	11/10/11	4	302	-
W	12/10/11	0	1.374	720
NW	13/10/11	2.323	-	1.357
NW	14/10/11	1.614	176	176
	totaal	5.798	12.593	16.155

Eenzelfde vergelijking in voorgaande jaren leert ons dat dit niet uitzonderlijk is. Tabel 2 toont de topdagen van Buizerds in het laatste decennium over Falsterbo en Noord-Sjaelland. Hierin zien we dat in 64% van de jaren de aantallen op een topdag hoger zijn in Noord-Sjaelland dan in Falsterbo.

Om de trekroutes geografisch te situeren en een beter zicht te krijgen op eventuele dubbeltellingen een kleine verduidelijking bij een paar belangrijke toponiemen uit deze lijst.

Stevns Klint

Zoals eerder vermeld ligt Stevns Klint het dichtst bij Falsterbo. Deze 20 km lange kalkklif met een vuurtorentje ligt in de trekbaan van Falsterbo. Bij westelijke winden komen de meeste roofvogels die de oversteek gemaakt hebben hier pal over. De najaarstrek wordt hier gevolgd sinds 1978.

Hellebaek

Hellebaek ligt op de noordkust van Sjaelland, 3 km ten NW van Helsingør. Naar gelang van de windrichting zijn in dit gebied interessante locaties om roof- en kraanvogeltrek te zien (zie www.dof.dk). De najaarstrek wordt er gemonitord sinds 1984.

Helsingør

Deze stad ligt het dichtst bij het Zweedse vasteland. Hier is de Oresundstraat maar vier km breed.

Skansebakken en Grønholt

Deze twee locaties liggen op amper drie km van elkaar nabij de stad Hillerød. Het is goed mogelijk dat er overlap is en dat een groot deel van de Buizerds vanaf beide locaties gezien kan worden. Fredensborg (ook in de lijst) ligt op dezelfde lijn vier km ten NO van deze locaties.

Stignæs

Stignæs is het meest zuidwestelijke punt van Sjaelland. Het wordt door DOF omschreven als één van de beste locaties voor roofvogeltrek tijdens het najaar in Denemarken en dé beste plek voor

zangvogel- en houtduiventrek. Over heel het najaar worden hier tot 35.000 roofvogels geteld. Sinds 1981 wordt vogeltrek hier gemonitord.

Sønderskoven

Deze telpost ligt in een 400 ha groot bos in de Bocht van Sønderborg op het Deense vasteland. Veel roofvogels die via de Deense eilanden een westelijke koers hebben gevolgd, passeren deze landengte voor ze langs de bocht van Sønderborg Duitsland binnenvliegen.

Figuur 4. Enkele belangrijke telposten voor Buizerd *Buteo buteo* in Denemarken en Zuid-Zweden.

Figure 4. Some important count stations for Buzzard *Buteo buteo* in Denmark and southern Sweden.

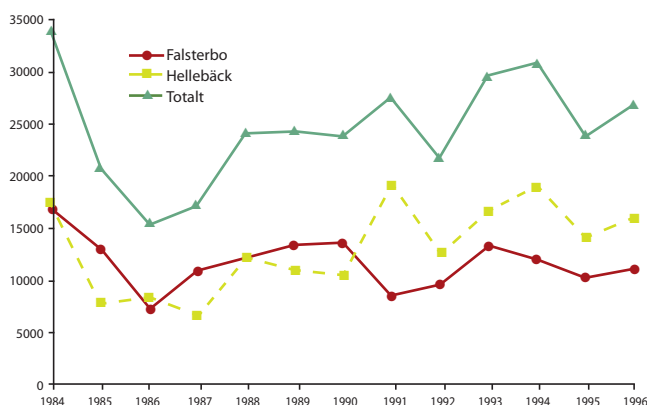
Tabel 2. Topdagen van trek van Buizerd *Buteo buteo* over Falsterbo en telposten in Noord-Sjaelland tussen 2001 en 2011.

Table 2. Top days for Buzzard *Buteo buteo* migration over Falsterbo and count stations in North Sjaelland between 2001 and 2011.

jaartal	datum	Falsterbo		Noord-Sjaelland	
		aantal	aantal	datum	locatie
2011	13/10/11	2.322	7.797	9/10/11	Grønholt
2010	11/10/10	10.071	5.054	13/10/10	Skansebakken
2009	9/10/09	2.565	5.840	5/10/09	Helsingør
2008	29/10/08	1.519	3.236	23/10/08	Hellebaek
2007	13/10/07	3.660	3.848	2/10/07	Helsingør
2006	11/10/06	2.479	3.027	9/10/06	Hellebaek
2005	15/10/05	7.963	4.350	5/10/05	Hellebaek
2004	9/10/04	2.032	4.260	10/10/04	Skansebakken
2003	13/10/03	2.750	1.467	9/10/03	Hellebaek
2002	7/10/02	1.357	3.400	5/10/02	Hellebaek
2001	18/10/01	4.204	1.094	13/10/01	Skansebakken

Eerder onderzoek van buizerdtrek tussen 1984 en 1996 door Nils Kjellén toonde al het belang aan van de trekroute via Hellebaek (Figuur 5). Tussen 1984 en 1990 zien we geen vast patroon in de aantallen die over Falsterbo en Hellebaek trokken, vanaf 1990 zien we dat de aantallen doortrekkende Buizerds bij Hellebaek duidelijk hoger liggen dan bij Falsterbo.

In de literatuur vinden we cijfers die eerder het omgekeerde suggereren. Zowel Hellebaek als Falsterbo zijn opgenomen in "Raptor watch: a global directory of raptor migration sites" (Zalles & Bildstein 2000) waarin een overzicht staat van alle tot dan gekende uitstekende locaties voor roofvogeltrek over de wereld. De gemiddelde najaars-trek van Buizerd in Hellebaek wordt hierin geschat op 10.400 ex, een stuk onder het langjarig gemiddelde van Falsterbo met 14.207 ex. Deze cijfers zijn echter gebaseerd op gegevens uit de jaren '80. Recentere onderzoeken tonen aan dat de aantallen Buizerds geteld op Hellebaek-Helsingør, jaarlijks toenemen, terwijl ze in Falsterbo licht afnemen (Kjellén 1998). Het is moeilijk om recente jaartotalen van Falsterbo te vergelijken met die van Hellebaek, aangezien de telpost van Falsterbo dagelijks bemand wordt en die van Hellebaek niet. Adri Clements telde alle trekgegevens van Buizerds over Hellebaek tussen 2003 en 2011 samen. 2008 vormt het beste vergelijkingsjaar van het laatste decennium met een hoge bezettingsgraad in Hellebaek (43 teldagen tussen 24 augustus en 12 november 2008). Toen werden 27.121 Buizerds over Hellebaek geteld en 10.261 over Falsterbo.

Figuur 5. Buizerdtrek via Falsterbo en Hellebaek tussen 1984 en 1996. (Bron: Strandberg et al. 2007)

Figure 5. Buzzard migration via Falsterbo and Hellebaek from 1984 – 1996. (Source: Strandberg et al. 2007)

› Buizerd *Buteo buteo*. 1 september 2011 (Foto: Axel Mortensen)

Hoewel sommige Buizerds bij NW-wind in Falsterbo NW vliegen en niet ZW, mogen we gezien de te grote afstand aannemen dat de Buizerds die gezien worden in Skansebakken, andere vogels zijn (med. Sebastian Klein). Op de topdagen van het najaar 2011 kwam de wind in Zuid-Zweden en Sjaelland constant uit westelijke richting. Hoe belangrijk de component wind in de Lage Landen voor roofvogeltrek ook is, voor aantallen van roofvogeltrek in Zuid-Zweden blijkt die factor globaal gezien van weinig belang en zorgt enkel voor lokale verschuivingen in het doortrekpatroon. Op www.dof.dk is aangegeven waar bij welke windrichting in Sjaelland het meeste doortrekkende Buizerds te zien zijn.

De wind speelt wél een belangrijke rol bij de initiële vraag die de aanleiding gaf voor het schrijven van dit artikel: waar kwamen die Buizerds op 14 en 15 oktober over Vlaanderen plots vandaan gezien de té lage aantallen over Falsterbo op 13 en 14 oktober?

Bovendien is er de vraag of Buizerds de afstand Falsterbo-Vlaanderen van ca 800 km wel in twee dagen kunnen afleggen. In de studie van Zweedse Buizerds met satellietzenders (R. Strandberg et al. 2007) is de maximale trekafstand per dag 295 km. Die afstand werd uitsluitend over land afgelegd, maar omvat een te kleine groep om conclusies voor de soort te kunnen trekken. In het verleden is aangetoond dat Buizerds Vlaanderen bij een krachtige rugwind na een trekpiek in Falsterbo wel degelijk al na twee dagen kunnen bereiken (Peeters 2007). Maar van zo'n rugwind was er van 13 tot 15 oktober allerminst sprake. Zoals in Tabel 1 af te lezen is, waide de wind in de eerste en tweede decade van oktober boven Zuid-Zweden uit westelijke richting.

Met een westelijke wind over Zuid-Zweden en Sjaelland en een zwakke oostelijke tot zuidoostelijke wind over West-Europa, lijkt het veel aannemelijker dat de Buizerds die hier op 14 en 15 oktober verschenen, deel uitmaakten van de omvangrijke migratiegolf die 5 tot 6 dagen eerder over Sjaelland trok. Ook de omvang van de geziene aantallen beantwoordt veeleer aan dat profiel.

Zo zit de puzzel bijna helemaal in elkaar.

Skolabakken versus Skansebakken?

De vraag dringt zich op of die trekroute via Hellebaek en Helsingør ook massaal gebruikt wordt door andere roofvogels. Dat blijkt niet zo te zijn. De beste telpost in Noord-Sjaelland voor Wespensdief, Rode Wouw en Sperwer is Stevns Klint, 'stroomafwaarts' in de trekbaan vanuit Falsterbo. Andere roofvogels trekken wel verspreid, maar in kleine aantallen over de hele breedte van de Zuid-Zweedse kust door. Falsterbo is en blijft de hotspot voor zichtbare najaars-trek van

▶ Tijdens de najaarstrek komen de Buizerds *Buteo buteo* aan de kusten van Noord-Sjaelland (Dk) laag van over zee binnen gezweefd. (Foto's Palle Sorensen – Hillerød)

vogels in Noord-Europa. Tenzij je louter grote aantallen Buizerds wil zien, heeft het dan ook weinig zin om Skansebakken in Sjaelland als volgende vogelvakantiebestemming te nemen.

Waarom is de Buizerd een buitenbeen?

Dan rest ons nog één vraag: waarom trekken Buizerds procentueel gezien opvallend minder over Falsterbo door dan andere roofvogels? Het antwoord is een mix van geografie, populatieverspreiding, leeftijdsverschil en de aard van het beestje.

Vooreerst zijn westelijke Buizerds morfologisch niet zo goed aangepast om over lange afstanden te trekken, het zijn kortafstandstrekkingers. Om langere afstanden te overbruggen zijn ze volledig afhankelijk van optimale weerscondities. Deze condities zijn ook voor Vlaanderen al lang gekend: dagen met veel thermiek en een strakke oostelijke wind (Feryn 2003, Peeters 2007, Leysen & Desmet 2011). De factor van de windrichting lijkt zoals eerder beschreven niet bepalend voor de aantallen Buizerds die de Baltische Zee oversteken tussen Zuid-Zweden en Sjaelland, maar wel voor de trekafstand die zij per dag kunnen afleggen.

Nils Kjellén stelde vast dat de Buizerds die in Falsterbo oversteken, vooral juveniele Buizerds zijn die tot de Zuid-Zweedse populatie behoren. Deze populatie heeft een meer variabel en bleker kleed dan het donkere, meer uniforme type uit het noorden (Kjellén 1998). Adulte Buizerds uit Zuid-Zweden profiteren van meer gunstige klimatologische omstandigheden en zijn meer geneigd om in hun broedgebied te overwinteren dan de Buizerds uit Noord-Zweden die sowieso hun broedgebied moeten verlaten omwille van strenge winters. Hierbij volgen zij, zoals de andere roofvogels, een zuidwestelijke koers en nemen zij de kortste weg naar hun overwinteringsgebied via de nauwe zee-engte tussen Helsingborg en Helsingør. Ze vliegen meestal niet verder tot Falsterbo wat simpelweg een omweg zou zijn en niet zo interessant is voor thermiekafhankelijke roofvogels vermits

de zee-engte daar breder is. Bij deze noordelijke populatie Buizerds vliegen de juvenielen vaak mee met de adulten die meer ervaring hebben in efficiënt doortrekken. Ze spenderen dan ook minder tijd aan hun trek en trekken verder door dan de juveniele Buizerds uit Falsterbo die onervaren zijn en over een langere tijdspanne vaak een westelijke tot zelfs noordwestelijke trekroute volgen. En zo ligt deze puzzel helemaal in elkaar.

Høg, Sømmy, kijk omhøg

Nu we weten hoe de vork aan de steel zit, wordt het vanaf dit najaar zaak om naast de dagelijkse trekgegevens van trekellen.nl en Falsterbo, ook de site van DOF-basen scherp in het oog te houden. Een database met dagelijkse vogelwaarnemingen uit Denemarken staat ter ieders beschikking. Vogelwerkgroep Zuid-West-Vlaanderen zal op het natuur.forum alvast de taak van DOF-basen-watcher op zich nemen en bijzondere buizerdtrek via het forum rapporteren. Ideaal zou uiteraard zijn dat de Deense telposten zich aansloten bij www.trekellen.nl.

Dankwoord

Graag wil ik Adri Clements bedanken die mij aan het nadenken zette over de oorsprong van onze Buizerds tijdens de najaarstrek en die de poort naar DOF-basen opende. Verder dank ik ook Timme Nyegaard, Sebastian Klein, Jens Toftelund Madsen en Ole Friis Larsen voor hun interessante informatie en links over roofvogeltrek in Denemarken. Verder dank ik Roine Strandberg, Lennart Karlsson, Carsten Siems, Axel Mortensen en Palle Sørensen voor het ter beschikking stellen van foto's en figuren. Koen Leysen, Lex Peeters, Wouter Faveyts, Adri Clements, Marieke Berkvens, Ignaas Robbe en Marc Herremans voor hun bijdrage en correcties.

Emmanuel Desmet (trekkelcoördinator vogelwerkgroep Zuid-West-Vlaanderen)

Goethalslaan 16, B- 8501 Heule
emmanuel-desmet@skynet.be

Referenties

- Desmet E. & W. Faveyts 2009. Toptrek boven de Lage landen. *Natuur.oriolus* 75 (3): 73-78
- Feryn Y. 2003. Voorspelling van roofvogeltrek tijdens het najaar. *Natuur.oriolus* 69 (3): 98-103
- Karlsson L. 2004. *Wings over Falsterbo*. Wallin & Dalholm Boktryckeri AB, Lund
- Kjellén N. 1998. Raptor migration at Falsterbo, *Dansk Ornitologisk Forenings Tidsskrift*.
- Leysen K. & E. Desmet 2011. *Buizerdtrek over Vlaanderen in najaar 2010: kroniek van een aangekondigde piek*. *Natuur.oriolus* 77(3): 99-107
- Peeters L. 2007. *Voorspelbaarheid van roofvogeltrek*. *Natuur.oriolus* 73 (3): 89-100
- Strandberg R., T. Alerstam, M. Hake & N. Kjellén 2007. Short-distance migration of the Common Buzzard *Buteo buteo* recorded by satellite tracking. *Ibis* 151: 200-206
- Strandberg R., R. Klaassen & K. Thorup 2009. Spatio-temporal distribution of migrating raptors: a comparison of ringing and satellite tracking. *J. Avian Biol.* 40:500-510.
- Thorup K., M. Fuller, T. Alerstam, M. Hake, N. Kjellén & R. Strandberg 2006. Do migratory flight paths of raptors follow constant geographical or geomagnetic courses? *Anim. Behav.* 72: 875-880.
- Vansteelandt W., W. Faveyts & J. Buckens 2011. Het verloop van de opmerkelijke Ruigpootbuizerd-invasie in de winter 2010-2011: oorzaken achterhaald uit een historische en Europese context. *Natuur.oriolus* 77 (3): 87-98
- Zalles J. & K. Bildstein 2000. *Raptor watch, a global directory of raptor migration sites*. Cambridge, UK: BirdLife International

Webreferenties

- http://www.artportalen.se/birds/inventeringar/falsterbo_str.asp
- <http://birdmap.5dvision.ee>
- www.dofbasen.dk
- www.dof.dk
- www.skof.se
- www.falsterbofagelstation.se
- www.netfugl.dk/forum.php
- http://dutch.wunderground.com/history/airport/ESMS/2011/10/14/DailyHistory.html?req_city=NA&req_state=NA&req_statenname=NA

Samenvatting – Abstract – Résumé

Op 15 oktober 2011 beleefde Vlaanderen voor het tweede jaar op rij een fenomenale doortrekkie van Buizerd *Buteo buteo* waarbij het nationale dagrecord van deze soort verpulverd werd (644 ex over telpost Maatheide Kristallijn in Lommel (L)). In tegenstelling tot 2010 toen de trekpiek van Buizerds aangekondigd en verwacht was, waren de aantallen in 2011 uitzonderlijk hoog vergeleken met de aanvoer uit Falsterbo. Bovendien bleek dat de tijdsspanne tussen de piek in Falsterbo (13-14 oktober 2011) en de piek over Vlaanderen (14-15 oktober 2011) zo kort was dat het gezien de toenmalige weerscondities onmogelijk om dezelfde vogels kon gaan. Met een westenwind over Zuid-Zweden en een zwakke oost- tot zuidoosten wind in Vlaanderen, was de afstand van 800 km in twee dagen niet te overbruggen. Waar kwam deze golf van Buizerds dan wél vandaan en hadden we dit kunnen voorzien? Het antwoord werd gevonden via diverse media en bronnen. Vooreerst zijn er de rapporten van satellietgezenderde Buizerds. Uit deze gegevens blijkt dat de meeste Buizerds uit Noord- en Midden-Zweden niet over Falsterbo doortrekken, maar de Oresundstraat bij voorkeur oversteken waar de zee-engte het nauwst is, nl. tussen Helsingborg en Helsingør. Verder zijn er de online raadpleegbare databases van SKOF en DOF, respectievelijk de Zweedse en Deense ornithologische verenigingen. Na filteren en vergelijken van gegevens over buizerdtek, is duidelijk te zien dat er meer Buizerds via Noord-Sjaelland (Hellebaek en Helsingør) doortrekken, dan via Falsterbo. Deze trekroutes werden eerder al bestudeerd en beschreven (o.a. door Nils Kjellén), maar dit werd meestal alleen in Deense en Zweedse wetenschappelijke tijdschriften gepubliceerd, waardoor ze voor ons vaak ontoegankelijk bleven. Het internet bracht daar verandering in.

De buizerdgolf die op 14 en 15 oktober 2011 Vlaanderen bereikte, kwam dus niet over Falsterbo, maar trok naar alle waarschijnlijkheid op 8 en 9 oktober 2011 via Noord-Sjaelland West-Europa binnen.

DOF-basen zal ons de komende jaren alvast een hele stap verder helpen in het volgen van buizerdtek vanuit Scandinavië en het voorspellen van topdagen voor de Lage Landen. ■

Autumn migration of Buzzard via Denmark

*On October 15th 2011 Flanders experienced for the second successive year a phenomenal migration peak of Buzzard *Buteo buteo* which pulverised the national record for this species (644 individuals at count station Maatheide Kristallijn in Lommel (L)). In contrast with 2010 when the migration peak for Buzzards was predicted and expected, the numbers in 2011 were unusually high compared with the numbers seen at Falsterbo. In addition it seemed that the time period between the peak at Falsterbo (13 – 14th October 2011) and the peak over Flanders (14 – 15th October 2011) was too short in the prevailing weather conditions for these to have been the same birds. With a westerly wind over southern Sweden and a weak easterly in Flanders it was impossible that the 800 km could have been covered in 2 days. Hence the question: where did the swarm of Buzzards come from and could we not have predicted it? The answer has been found*

from diverse sources. First of all we had the reports from Buzzards fitted with satellite transmitters. From these reports it seemed that the majority of Buzzards from northern and mid Sweden did not migrate over Falsterbo, but preferred to cross the Oresund Strait at its narrowest point (i.e. between Helsingborg and Helsingør). Furthermore there are the online databases of SKOF and DOF, respectively the Swedish and Danish ornithological societies. After filtering and comparing Buzzard migration data it is clear that more Buzzards migrate via Nordsjaelland (Hellebaek and Helsingør) than via Falsterbo. These migration routes have been previously studied and described (among others by Nils Kjellen) but published only in Danish and Swedish scientific journals, which were often not available to us. The internet changed all this. The Buzzard wave which reached Flanders on 14 – 15th October 2011 then did not come over Falsterbo, but most likely on 8 – 9th October 2011 via Nordsjaelland into Western Europe. DOF info will certainly help us in the coming years to follow Buzzard migration from Scandinavia and to predict top migration days in the Low Countries.

Migration automnale de la Buse variable par le Danemark

*Le 15 octobre 2011, la Flandre a connu pour la deuxième année consécutive un pic migratoire phénoménal de la Buse variable *Buteo buteo*. Le record quotidien national de cette espèce a été pulvérisé (644 ex au poste de comptage de Maatheide Kristallijn à Lommel (L)). Contrairement à l'année 2010, où le pic de Buses était annoncé et attendu, les chiffres étaient exceptionnellement élevés en 2011 comparés à l'afflux de Falsterbo. Etant donné que l'intervalle entre le pic à Falsterbo (les 13-14 octobre 2011) et le pic en Flandre (les 14-15 octobre 2011) était tellement bref, il ne pouvait d'aucune façon – vu les conditions météorologiques – s'agir des mêmes oiseaux. Avec un vent d'ouest sur le sud de la Suède et un faible vent d'est jusqu'à sud-est en Flandre, la distance de 800 km était infranchissable en deux jours. La question s'est alors posée: d'où venait cette vague de Buses et aurions-nous pu la prévoir? La réponse a été trouvée au moyen de divers média et de différentes sources. D'abord, il y a les rapports des Buses suivies par satellite. De ces données on peut conclure que la plupart des Buses du nord et du centre de la Suède ne migrent pas par Falsterbo mais par le Détroit d'Øresund, là où la distance est la plus courte, notamment entre Helsingborg et Helsingør. Ensuite, il y a les données consultables en ligne de la SKOF et de la DOF, les organisations ornithologiques suédoise et danoise respectivement. Après le filtrage et la comparaison des données de la migration des Buses, il s'est avéré qu'il y a plus de Buses qui migrent par le nord de Seeland (Hellebaek et Helsingør) plutôt que par Falsterbo. Ces routes migratoires ont déjà été étudiées et décrites (e.a. par Nils Kjellén), mais les résultats ont malheureusement été publiés dans des publications scientifiques danoises et suédoises, de sorte qu'ils sont restés pour nous souvent inaccessibles. L'internet a profondément changé la situation.*

La vague migratoire des Buses qui a atteint la Flandre les 14 et 15 octobre 2011, n'est pas passée par Falsterbo, mais a probablement atteint l'Europe occidentale les 8 et 9 octobre 2011 par le nord de Seeland.

Les bases DOF nous aideront considérablement dans les années à venir pour le suivi de la migration des Buses à partir de la Scandinavie et pour annoncer les jours de pointe pour le Plat Pays. ■